

HÜSEYN CAVIDİN EV MUZEYİNDƏ ƏRTOĞROL CAVIDƏ AİD EKSPONATLAR

Dahi Azərbaycan şairi və dramaturqu Hüseyn Cavidin nakam bir ömür yaşamış və erkən həyatdan köçmüş oğlu Ərtoğrul Cavid 1919-cu il oktyabr ayının 22-də dünyaya göz açmışdır. Ərtoğrul ictimai həyatın çox mürəkkəb və ziddiyyətli bir dövründə yaradıcılığa başlamış, bir çox musiqi əsərləri bəstələmiş, araşdırmalar aparmış, özündən sonra böyük və zəngin ədəbi irs yadigar qoymuşdur. Onun ədəbi irsi zəngin olduğu qədər də, rəngarəngdir. Ərtoğrolun istedadlı musiqişünas, dramaturq, tərcüməçi, şair və rəssam kimi fəaliyyət göstərməsində, dünyagörüşünün formalaşmasında Hüseyn Cavid bir ata və bir müəllim kimi əsas rol oynamışdır. Lakin repressiya illərində dahi Cavidə qarşı olan qadağalar, haqsızlıqlar Ərtoğrul Cavidə də təbiiq olunmuş və bu səbəbdən, uzun müddət onun ədəbi irsi elmi-tədqiqatdan kənarda qalmışdır.

Məhz xalqımızın qeyrətli oğlu, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Cavidlər ailəsinə olan böyük məhəbbəti, diqqət və qayğısı nəticəsində, Hüseyn Cavidin adı və ədəbi irsi yenidən diqqəti cəlb etdi. Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyinin birinci dövründə, 1981-ci ilin iyul ayında imzaladığı "Hüseyn Cavidin anadan olmasının 100 illiyi haqqında" tarixi qərarından, Turan Cavidin təbircə desək, "Hüseyn Cavidə verilmiş əsl bəraət"dən sonra istər Hüseyn Cavidin, istərsə də Ərtoğrolun ədəbi-bədii irsinin öyrənilməsinə başlanıldı. Bundan sonra Bakı və Naxçıvan şəhərlərində yaradılmış Hüseyn Cavidin ev-muzeylərinin ekspozisiyalarında Ərtoğrul Cavidə həsr edilmiş guşələr yaradıldı, bu guşələrdə ona məxsus olan əşyalar, sənədlər, əlyazmalar, fotoşekillər və musiqi əsərlərinin not yazıları nümayiş olundu. Hüseyn Cavidin Naxçıvan şəhərindəki ev-muzeyinin fondunda bugünədək şair-dramaturq və onun ailə üzvlərinə aid 9500-ə yaxın eksponat toplanmışdır. Bu eksponatlardan 227-si ədibin dünyadan vaxtsız köçmüş istedadlı oğlu Ərtoğrul Cavidlə bağlıdır.

Muzeyin zəngin fondunda Ərtoğrul Cavidin Nizami Gəncəvinin sözlərinə yazdığı "Sevgili yar gəlmiş idi", Kəminenin (türkmən şairi) sözlərinə yazdığı "Leylanın vəsfi", Tahir Rəsizadənin sözlərinə yazdığı "Səninlə olaydım", Nigar Rəfibəylinin sözlərinə yazdığı "Eşq olsun" romanslarının, Abbas Səhhətin sözlərinə bəstələdiyi "Quşlar" mahnısının, anası Mişkinaz Cavidə ithaf etdiyi "Naxçıvan mənzərələri" musiqi lövhəsinin, Azərbaycan xalq mahnıları əsasında yazdığı "Üç prelüd", "Batabat yaylaqlarında" və "Sonata" adlı əsərlərinin not yazılarının surətləri qorunur. Muzeydə nümayiş olunan eksponatlar arasında uzun illər Ərtoğrul Cavid yaradıcılığı ilə məşğul olan bəstəkar Rəşid Şəfəq tərəfindən tərtib edilmiş, 1991-ci ildə nəşr olunmuş "9 variasiya - fortepiano üçün" və 1998-ci ildə nəşr olunmuş Ərtoğrul Cavidin əsərlərindən ibarət "Musiqi albomu"nu da göstərmək olar. Ərtoğrul Cavidə Azərbaycan Dövlət Pedaqoji İnstitutu tərəfindən verilmiş fərqlənmə diplomu, qiymət kitabçası, xasiyyətnamə, professor Bülbül tərəfindən 29 mart 1943-cü ildə verilmiş arayış və digər sənədlər isə, muzey fondunun sənədlər bölməsində saxlanılır.

"Turan Cavid Qadın Mərkəzi" İctimai Birliyinin sədri, mərhum Sevdə Cəfərovanın muzeyə hədiyyə etdiyi Ərtoğrul Cavidin 14 rəsm əsərinin surətləri də muzeyin fondunda qorunur. Ərtoğrul Cavidin yaratdığı "Antik heykəl", "Skrupka çalan qız", "Qadın portreti", "Natürmord", "Qızıl güllər" "Ağlayan uşaq", "Abbasmirzə Şərifzadə "İblis" və "Şeyx Sənan" rollarında", "Hüseyn Cavid", "Mişkinaz Cavid", "Şekspir", "Bethoven" və "Gürcü kinoaktrisası Nata Varnadzenin portreti" adlı rəsm əsərləri muzeyin qiymətli eksponatlarındandır. Peşəkar rəssam qələmi ilə yaradılmış bu əsərlər Ərtoğrul Cavidin rəsm yaradıcılığı ilə məşğul olan tədqiqatçıların daim diqqət mərkəzindədir.

Bütün bunlarla yanaşı, muzeyin foto-neqativ bölməsində də Ərtoğrul Cavidlə bağlı maraqlı fotoşekillər vardır. Bu fotoşekillərin böyük bir qismi muzeyin fondunda mühafizə olunur, bəziləri isə muzeyin ekspozisiyasında sərgilənir. Bunların içərisində Ərtoğrolun ailə üzvləri ilə Bakıda, Barjomidə çəkdiyi 1922, 1925, 1928 və 1936-cı illərə aid fotoşekilləri, Turan Cavidin Naxçıvan qəbiristanlığında Ərtoğrolun qəbrini ziyarət edərkən çəkdiyi fotoşekillər, Ərtoğrolun məzarının Naxçıvan qəbiristanlığından "Hüseyn Cavid" məqbə-

rəsinə köçürülməsinə aid fotoşekillər və 1943-cü ilin 14 oktyabrında Ərtoğrul vəfat edərkən lentə alınmış nadir fotoşekil muzeyin qiymətli eksponatlarındandır.

Ərtoğrul Cavid tanınmış rəssam və heykəltəraşlarımızın da daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Xalq rəssamı, heykəltəraş Ömər Eldarov Ərtoğrolun gipsdən hazırladığı büstünü və evvəllər Hüseyn Cavidin Bakı şəhərindəki ev-muzeyində tərtibatçı-rəssam işləmiş Afaq xanım Kərimova batika üsulu ilə çəkdiyi "Ərtoğrul Cavid" adlı əsərini ev-muzeyinə hədiyyə etmişlər.

Tədqiqatçı alimlərin və yazıçıların Ərtoğrul Cavidə həsr etdikləri kitablar, onun haqqında yazılan müxtəlif səpkili məqalələrin nəşr olunduğu qəzet və jurnallar da muzeyin fondunda mühafizə olunur. Onların içərisində cavidşünas Azər Turanın tərtib etdiyi "Ərtoğrul Cavid - yazıları, rəsmləri, bəstələri, məktubları", Solmaz Həsimova Ərturanın "Ərtoğrul Cavid şəxsiyyəti və irsi", Həsənəli Eyvazlının "Ərtoğrul Cavid, yaxud bir ailənin dramı" kitabları xüsusi maraq doğurur. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq yazıçısı Anarın "Böyük sənətkarın sənətkar oğlu", Naxçıvan Dövlət Universitetinin müəllimi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Xanəli Kərimlinin "Ərtoğrul Cavidin pedaqoji görüşləri", Rübəbə Şirinovanın "Aşıq Şirinin söylədiyi Kərəm dastanı", ev-muzeyinin elmi işçisi Könül Qasimovanın "Yarımçıq qalmış arzular", musiqişünas Leyla Əlimərdanovanın "Ərtoğrul Cavid ömrü", filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Solmaz Həsimovanın "Ərtoğrul Cavid - şair, rəssam, bəstəkar" və bu kimi maraqlı məqalələrin dərc olunduğu qəzet və jurnallar da muzeyin fonduna daxil edilmişdir. Cavidşünas Azər Turanın muzeyə təqdim etdiyi, Ərtoğrul Cavidin hərbi xidmət illərində - 1942-ci ilin 28 fevralından başlayaraq, 1943-cü ilin 7 oktyabr tarixinə kimi Abxaziyadan, Tbilisi hospitalından və Naxçıvandan Bakıya, anası Mişkinaz Cavidə və bacısı Turan Cavidə yazdığı 71 məktubu da muzeyin dəyərli eksponatlarındandır.

Hüseyn Cavidin Bakı şəhərindəki ev-muzeyinin direktoru Gülbəniz Babaxanlı 13 cildə tərtib edilmiş "Azərbaycan qeyri maddi-mədəniyyət abidələri və Ərtoğrul Cavid" kitabını son illərdə muzeyə hədiyyə etmişdir. Bu cildlərdə Ərtoğrul Cavidin həm də mükəmməl bir folklorşünas olduğu görünür. Kitabda Ərtoğrul Cavidin topladığı toy mahnı və nəğmələri, Azərbaycanın bir çox bölgələrinin toy adətləri, həmçinin holavar, ağı, bayatı, nəğil və dastanlar yer almışdır.

Muzeyin və digər mədəni-maarif müəssisələrinin, ali və orta ixtisas təhsil ocaqlarının Ərtoğrul Cavidə həsr etdikləri müxtəlif tədbirlərin dəvətnamələri, afişa, proqram və ssenarilər də ev-muzeyinin fonduna daxil edilmişdir. Ərtoğrul Cavidlə bağlı toplanmış bütün bu eksponatlar əsasında muzeydə yaradıcılıq işləri aparılıb və "Hüseyn Cavidin ev-muzeyində Ərtoğrul Cavidə aid eksponatlar" adlı kataloq tərtib edilib.

Qısa, lakin mənalı ömründə zəngin bədii-elmi irs qoyub gedən Ərtoğrul Cavidin bu gün olduğu kimi tanındılması, təbliğ olunması onun şəxsiyyətinə sonsuz sevginin ifadəsidir. Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi Sədrinin "Ərtoğrul Cavidin 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında" 2019-cu il 18 aprel tarixli Sərəncamı isə bu istiqamətdə görülən işlərin məntiqi davamı kimi diqqəti cəlb edir. İnanırıq ki, Sərəncamın işığında Ərtoğrul Cavidin yaradıcılığı daha ciddi araşdırılacaq və onun ədəbi portreti, şəxsiyyəti gənc nəsle vətənpərvərlik nümunəsi kimi təqdim olunacaqdır.

Bəhrux AXUNDOV,
Hüseyn Cavidin Ev Muzeyi
və Xatirə Kompleksinin direktoru,
Naxçıvan Muxtar Respublikasının
Əməkdar mədəniyyət işçisi